

УПРАВЛЕНИЕТО ПРИ КРИЗИ И ЗАЩИТАТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

доцент д-р Георги Г. Гоцев

Анотация: В доклада са разгледани въпросите за управлението при кризи и неговото отношение към защитата на националната сигурност. В текста Националната система за управление при кризи е представена като подсистема на системата за защита на националната сигурност и като гарант, че тя ще продължи да функционира при всякаква промяна на средата на сигурност.

Човешкото общество още от своето възникване постоянно е било съпътствано от необичайни и внезапно възникващи събития, които са били източник на опасности за основните ценности на хората като живот, здраве, собственост и общо благополучие. Постоянната заплаха от разрушителни природни явления и предизвикани от самите хора трагични инциденти са формирали и формират динамична и рискова среда, в която продължаваме да живеем и сега. Няма сфера на обществения живот, която да е напълно защитена от негативни въздействия, защото и предизвиканите от тях кризи са производна и съставна част от еволюционното развитие на хората и на обществените системи. Животът показва, че колкото по-високо е нивото на общественото развитие, толкова по-често обществото е съпътствано от кризи от различен характер. Размахът и разрушителната мощ на тези различни по вид и мащаб катаклизми са ги определили като значимо предизвикателство пред хората и е наложило изграждането на способности за справяне с тях.

Актуалността на знанията за кризите и за управлението в условия на кризи се обуславя основно от настъпилите през последните години значителни промени в заобикалящия ни свят. Съвременната среда на сигурност се характеризира с голяма динамика на рисковете и заплахите за сигурността на човешкото общество и в частност за националната сигурност. От съществено значение за сигурността на държавата, обществото и на всеки отделен гражданин имат политическите, икономическите, социалните и военните сътресения в заобикалящия ги свят, неустойчивото развитие на човешката цивилизация и заплахите за мира и стабилността в света.

Предизвикателството да живеем в такава рискова среда обуславя необходимостта от преосмисляне на съществуващите възгледи за същността на кризите и кризисните ситуации, свързани с тях. Още повече, че в условията на изграждане на нова, по-надеждна и широкообхватна международна система за сигурност, въпросът за кризите е все по-актуален, особено за региони и страни като Източна Европа, Балканите и България, в които съществуват фактори, които могат да ги предизвикват и в бъдеще.

Понятието „криза“ е известно от дълбока древност. Думата има старогръцки произход и най-общо означава „присъда, повратна точка, решавам при съмнителна ситуация“. Семантичното значение на думата показва, че тя се отнася за събития, при които трябва да се взема решение за действие. С понятието обичайно се обозначава разстройването на функционирането на дадена социална система, нарушаването на обичайно протичащите в нея процеси и явления, и необходимостта да се вземат решения за справяне с това състояние. Кризата се предизвиква от внезапно въз-

никнали събития, вследствие на които се нарушават възможностите на отделната личност, социална група или общностна система да се ориентира нормално в създадената нова среда. Кризата е промяна на установеното състояние на живот, обхваща територии, обекти, сектори и сфери на икономиката и обществения живот или околната среда, предизвикана от човешка дейност или природни явления, в резултат на която условията за съществуване и за осъществяване на дейност в променената среда са силно променени [1].

В най-общ план кризата възниква при разбалансиране на определена социална система и нарушаване на обичайно протичащите в нея процеси. Кризата е социален феномен, предизвикан от човешка дейност или природни явления, вследствие на които са нарушени възможностите за ориентирание на отделната личност, социална група или обществена система.

Без да разглеждаме задълбочено същността на кризата като социален феномен трябва да посочим, че възникването на кризи е възможно само в човешка среда. Две са нейните основни характеристики: първо, че кризата е състояние на човек или дадена социална система и второ, че това състояние е различно от обичайното, нормалното, в което се намират те. Широкото определяне на кризата като състояние в известна степен ограничава нейното разбиране в динамика и не показва достатъчно нейната зависимост от човешката дейност. Вероятно причина за това е обстоятелството, че най-често терминът „криза“ натоваарва съзнанието на хората с отрицателна енергия и те я свързват с конкретни бедствия, аварии, катастрофи и разрушителните ефекти от тях.

По своя характер и мащаб кризите могат да имат различни измерения, но от гледна точка на националната сигурност интерес представляват тези, които засягат жизненоважни интереси на обществото и пряко или косвено са свързани със защитата им. Въпреки тяхната неопределеност и многоаспектност, съчетаващи различни типове рискови събития, възможните кризи могат да бъдат сведени до четири основни вида: военнополитически; вътрешнополитически; кризи вследствие на стихийни природни явления или предизвикани от човек инциденти и кризи с наши граждани зад граница. Независимо от характера на кризите, обаче, за управлението при създадените от тях условия е най-важно да се направи всичко възможно за минимизиране на отрицателните за обществото последствия.

Въпросът за управлението на социалните организации при необичайни, сложни и противоречиви обстоятелства, е основен за тяхното функциониране в съответствие с условията на средата. Умението да се управлява успешно в такива ситуации е един от основните подходи за гарантиране на националната сигурност. Съвременното разбиране на този проблем предполага действието при кризи да става организирано, с ефективно използване на всички ресурси на органите на държавната власт, неправителствените организации и на гражданите при добро взаимодействие между тях. [2]

Практиката е потвърдила, че успешното управление при кризи, бедствия и други извънредни ситуации като цяло се основава на добра нормативна база, точен понятиен апарат и ясно разписани правила и процедури за действие. През последните години точно това създава затруднения на компетентните органи в нашата страна за ефективно действие при такива ситуации. Противопоставянето на понятията „криза“, „бедствие“ и „извънредна ситуация“, и конюнктурното създаване на нормативни актове, едностранчиво регламентиращи обществените отношения в тази област, водят до объркване на длъжностните лица в страната, имащи задължения по ръководство и управление в такива условия. А всъщност се касае за различни страни на един проблем

и до това, че кризата е социален феномен, предизвикан от човешка дейност или стихийни природни явления, наричани обикновено бедствия, вследствие на които се нарушават възможностите за ориентиране на отделната личност, социална група или обществена система. Или с други думи бедствието е явлението, събитието, инцидентът, който довежда до разстройване на функционирането на дадена социална система или до криза в съществуването на самата система. От друга страна и кризата, и бедствието са извънредни ситуации, тъй като основната им характеристика е тяхната неочакваност, независимо от това, че за много от тези събития имаме индикация и опит далеч преди тяхното възникване.

Без да се противопоставят тези понятия трябва да се подчертае, че кризата е промяна в дадена обществена система, породена от действия, инциденти, явления и процеси, възникващи и отразяващи се в нея, докато бедствията, аварията и катастрофите са конкретните причини за възникване на кризите. Възприемането така на тази дълбока причинно-следствена връзка би спомогнало за изграждането на единен подход при подготовката, оценяването и справянето с тези събития или за организиране на съществуването в условия, породени от тях.

Управлението в условия на кризи е основна функция на държавата. В исторически план главната причина за възникване на държавата е била нуждата на дадена човешка общност да се защити срещу външни опасности, да гарантира сигурността си във всички възможни аспекти на това понятие и да се управлява ефективно, ако тази сигурност бъде нарушена. От своя страна състоянието на системата за управление при кризи на държавата е основен критерий за състоянието на държавността в нея. Ето защо връзката на управлението при кризи и защитата на сигурността на социалната система е пряка.

Умението да се управлява в условия на кризи е един от основните подходи за гарантиране на националната сигурност и международната стабилност. Съвременното разбиране на този проблем предполага реагирането на кризи да става организирано, при взаимно сътрудничество между институциите, с ясно определени компетенции на всеки орган и целесъобразно използване на наличните национални ресурси.

В голяма степен възможностите на държавата да предотвратява и овладява кризи, както и да преодолява последици от такива, се определят от наличието на функционираща система за управление при кризи, получаване на информация за рисковете от възникването им и поддържане на подготвени органи и добре екипирани сили за действие в случаи на кризи. Спецификата на кризата като явления, отразяващо се основно върху човешкото общество, задължава държавните институции и обществото да реагират адекватно на рисковете и заплахите от тяхното възникване и да развият способности да защитават гражданите, материалните и културните ценности в случаи на такива.

Във връзка с горното, през последните години и в нашата страна значително нараства потребността от създаване на национална система за реагиране при кризи, чрез която да се осигурят функциите на държавата за гарантиране на живота и здравето на населението и опазване на духовните и материалните ценности на страната и нейните граждани. В отговор на това са предприети конкретни законодателни действия за регламентиране дейността при кризи, в резултат на което през февруари 2005 г. 39-то Народно събрание приема Закон за управление при кризи.

До приемането на Закона за управление при кризи през 2005 г. в страната е създадена и функционира система за реагиране при кризи, свързана главно със защита на населението при бедствия, аварии и катастрофи. Това е регламентирано с Правилник за организацията и дейността по предотвратяване и ликвидиране на послед-

ствията при бедствия, аварии и катастрофи, приет с ПМС № 18 от 23.02.1998 г. Създадената с правилника организация, наред със своите положителни страни, предпоставя определени трудности пред управлението при кризи, свързани главно с мащабни социални конфликти, въоръжено насилие, масово нарушаване на обществения ред или други остри прояви на антиконституционна дейност. Правилникът не определя реда за действие на Министерския съвет, като централен орган на изпълнителната власт, в случаи, когато кризите обхвалят по-голяма част от територията на страната или застрашат във висока степен интересите на обществото или държавата. И не на последно място, създадената с правилника организация не съответства в пълна степен на изградените в страните, членки на НАТО и ЕС, а и в другите международни организации и държави, системи за управление при кризи.

Анализът на нормативната база в областта на кризите преди приемането на специален закон през 2005 г. показва, че в областта на справянето с различни видове кризи в страната до този момент са действали 35 закона и над 1500 други нормативни акта. Към тях могат да бъдат прибавени и множество международни документи, които Република България е ратифицирала като страна.

Посочените пропуски се преодоляват в голяма степен с приетия през 2005 г. Закон за управление при кризи (ЗУК). Негов предмет са организацията, основните функции, задачите, правата и задълженията, както и принципите на взаимодействие на органите на държавната власт и местното самоуправление, на физическите и юридическите лица в условията на кризи. Уреждайки обществените отношения, свързани с предотвратяването и овладяването на кризи и ликвидиране на последиците от тях, законът регламентира изграждането на Национална система за управление при кризи. Нейната основна задача е интегрирането на способностите на системата за сигурност на страната в единна система за реагиране при кризи. В закона се акцентира върху повишаване на възможностите за превенция и прилагането на мерки за реагиране в широк спектър от кризи, включително и на специални мерки при провеждане на антитерористични операции, операции за реагиране при нарушаване на държавната граница, въздушното и морското пространство на Република България, за защита на критичната инфраструктура, а така също и прилагането на мерки за ликвидиране на последиците от кризи и осигуряване на възмездяване на щетите при такива.

Съгласно § 14 от преходните и заключителни разпоредби на ЗУК в срок 6 месеца след неговото приемане правителството трябваше да издаде подзаконовите документи по неговото прилагане (2 правилника и 6 наредби). Тъй като крайния срок за приемане на тези актове не беше спазен, след приемане на закона системата за действие при кризи в страната, включително в следствие на бедствия, аварии и катастрофи, не функционираше пълноценно.

Практиката към момента на приемането на закона (17 февруари 2005 г.) показва, че основната тежест по предотвратяване и овладяване на кризи на територията на страната (вътрешни кризи) от социален характер и такива от природен характер с жертви и пострадали, се понася от МВР. С възможностите си да получава предварителна информация от всички сектори на обществения живот и да осигурява обществения ред при сложни социални сътресения, масови безредици и бунтове, то ще бъде водещо при овладяване на такива ситуации. При кризи с български граждани или собственост на територията на друга държава, водещо ще бъде МВНР. Ако кризата е военнополитическа, приоритет за нейното разрешаване ще има Министерството на отбраната. В случаи на пандемични кризи водещо ще бъде Министерството на здраве-

опазването. Да „Гражданска защита“ трябва да бъде водеща при разработване и провеждане на политиката на правителството в областта на защитата на населението и на инфраструктурата при бедствия, аварии и катастрофи, както и при координирането на действията за ликвидиране на последиците от такива.

При възприемане на един такъв подход за категоризиране на отговорностите на българските институции системата за управление при кризи се предполага да бъде значително по-подготвена и по-гъвкаво да реагира по целия спектър от възможни кризи. Така структурирана системата предполага при всяка една конкретна криза нейното овладяване да бъде ръководено от ръководителя, отговарящ за съответната обществена сфера или направление на дейност. Специализирането на дейностите подпомага и подготовката на органите и силите, с което се повишава общата готовност на системата за ефективно управление при криза.

След създаването на Министерството на държавната политика при бедствия и аварии, независимо от декларираните намерения, неговото ръководство подема инициативата за разработване и приемане на изцяло нов закон, уреждащ обществените отношения в тази област. Подготвен е, а през декември 2006 г. и приет Закон за защита при бедствия. Той е внесен в Народното събрание с мотива, че е специален закон, допълващ ЗУК и уреждащ обществените отношения само във връзка с осигуряването на защитата на живота и здравето на населението, както и имуществото при бедствия. Постепенно в процеса на неговото приемане по настояване на вносителите е внесено и предложение за сериозно изменение на Закона за управление при кризи, с което неговите предимства на основен, функционален закон, са премахнати. В същото време е направено всичко възможно подзаконовите актове за прилагане на ЗУК да не бъдат приети, с което на практика не се позволява той да функционира нормално и да изпълни предназначението си.

Стремежът на определени среди в страната да не допуснат Законът за управление при кризи да функционира е реализиран с решението на Народното събрание за приемането на § 2, т. 3 на Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България (обн. ДВ бр. 35 от 12 май 2009 г.), с което се отменя ЗУК. По този начин единственият закон, който след отмяната му урежда част от отношенията в тази област, остава Закона за защита при бедствия.

Отмяната на Закона за управление при кризи довежда до невъзможност обществените отношения в тази сложна област да се регулират цялостно със съществуващото законодателство. Законът за защита при бедствия урежда дейностите основно за защита на живота и здравето на населението, опазването на околната среда и имуществото при бедствия. Той, обаче, не създава регламент за организиране дейността на съответните органи в условия на сложни социални кризи, особено вследствие на социални конфликти.

Състоянието на националната система за управление при кризи е обсъдено на заседание на Съвета по сигурността към Министерския съвет на 30.03.2011 г. На заседанието е потвърдена необходимостта от законова регулация на обществените отношения при кризи и се взема решение да се предприемат действия в тази посока, включително да се подготви проект на нов закон за управление при кризи. Въпреки направеното в изпълнение на решението, до приемане на съответен закон не се стига.

На 29 юли 2015 г. е приет Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност (ЗУФСЗС, обн. ДВ. бр. 61 от 11 август 2015 г.). В него управлението при кризи е регламентирано като съществен елемент от дейностите по защита на националната сигурност, осъществявано от Министерския съ-

вет чрез Националната система за управление при кризи. Тази формулировка в голяма степен разкрива връзката между националната сигурност и нейната защита, особено в условия на кризи, засягащи националните интереси. Законът регламентира ясно, че за тази защита е необходимо да бъде изградена Национална система за управление при кризи.

Приемането на ЗУФСЗНС също не решава цялостно проблема с управлението при кризи. Остава необходимостта от приемането на цялостен функционален закон за дейността в условия на различни по характер кризи, подобен на отменения Закон за управление при кризи, в който да се отчитат промените, настъпили в средата на сигурност през последните години. С негова помощ трябва да се изградят национални способности за адекватен отговор на постоянно възникващите кризи, свързано преди всичко със създаването на ефективни системи за управление и сили, осигуряващи успешно изпълнение на сложните задачи при кризи.

През декември 2016 г. Народното събрание прие Закон за противодействие на тероризма, обн. ДВ, бр. 103 от 27.12.2016 г. Законът определя противодействието на тероризма като всеобхватна, общонационална дейност с единно ръководство, планиране, финансово и ресурсно осигуряване и децентрализирано изпълнение при постоянна и ефективна координация между държавните органи и структури. Регламентираната чрез закона национална система за противодействие на тероризма в голяма степен е крачка към създаване на Национална система за управление при кризи, макар да се отнася само до такава обществено значима дейност като противодействието на тероризма.

За да се изясни доколко управлението при кризи е фактор за защита на националната сигурност е необходимо да сме наясно с въпроса как се осъществява тази защита. Трябва да припомним, че основните документи в областта на националната сигурност целят формиране на обществен консенсус относно националните интереси и цели, както и да определят пътищата за тяхното постигане. Политиката за сигурност на страната ни и стратегията за нейното реализиране по принцип са насочени към осъществяване на няколко дългосрочни цели:

- осигуряване на благоприятна жизнена среда на българските граждани;
- осигуряване на защита срещу посегателствата върху демократичните права и свободи на гражданите и обществото и тяхната сигурност;
- активно участие във формирането на благоприятна външнополитическа среда и ефективно интегриране на страната в колективните системи за сигурност;
- адекватен отговор на текущи предизвикателства и защита на националните интереси в условия на различни по характер кризи.

Както се вижда, националната сигурност трябва да бъде осигурена при всякакви условия, включително и при кризи. Националната сигурност като състояние на благоденствие на обществото винаги може да бъде подложено на негативно въздействие и в една или друга степен да бъде изменено неблагоприятно. По същество нарушаването на някой аспект на националната сигурност е криза на това състояние и налага определени мерки за неговото възстановяване. Управлението на този процес е кризисно управление, целящо преодоляване на възникналите проблеми и възстановяване на стабилността.

Системата за защита на националната сигурност включва различни органи, осъществяващи националната политика за сигурност. Тази система е изградена и функционира в съответствие с изискванията на Конституцията и законите на страната и отразява политическата воля на обществото да бъдат гарантирани суверенитета, не-

зависимостта и териториалната цялост на държавата и защитени основните права и свободи на нейните граждани. Нейното основно предназначение е:

- да определя и оценява рисковете и заплахите за националната сигурност;
- да взема решения за пътищата и средствата за тяхното предотвратяване;
- да поддържа постоянни материални и човешки ресурси за провеждане на необходимите действия за защита на интересите на обществото чрез адекватни на средата на сигурност средства и способности.

Съгласно законите на страната основната отговорност за защита на националната сигурност е възложена на Народното събрание, на Президента на републиката и на Министерския съвет. Особено значима за това е ролята на изпълнителната власт, която реализира основните политики в областта на националната сигурност. Системата за защита на националната сигурност в голяма степен зависи от съществуващите рискове и заплахи и трябва да създава способности за тяхното неутрализиране. Ако я съпоставим с Националната система за управление при кризи ще видим, че двете системи имат идентични органи за управление и се различават по някои особености, свързани със самото кризисно управление.

Основно изискване към защитата на националната сигурност и в частност към създадената за целта система е тя да съхрани при всякакви обстоятелства своите способности да действа самостоятелно и да реагира адекватно на рисковете и заплахите за интересите на страната, т. е. винаги, когато националната сигурност е застрашена. Тези възможности зависят в голяма степен и от това какво е отношението (мястото) на системата спрямо другите такива в страната и доколко тя е интегрирана в системи за колективна сигурност.

За да изпълнява предназначението си, системата за защита на националната сигурност трябва наистина да бъде „национална“ по характер, „система“ (с висока степен на интегритет и ефективно управление) и наистина „за сигурност“ (да генерира сигурност). Тази система не бива да разчита на статуквото, а да се самоусъвършенства в съответствие с промените в средата на сигурност. Системата за защита на националната сигурност съществува в определено време и е функция както на трайни тенденции, така и на внезапни промени на ситуацията. В нея се преплитат традициите, менталитета и историческата памет на обществото, но прилагани адекватно на промените в средата. Ето защо тя трябва така да се изгражда, че да бъде ефективна при всяка промяна на средата, включително и при възникване на кризи.

Доказано е, че защитата на националната сигурност е приоритет, който винаги ще доминира в обществото, независимо от нейното временно състояние. А възможността стабилността на държавата и обществото да се съхранят и в условия на върхови изпитания в голяма степен зависи от способността им за управление при кризи. За да бъде реален фактор за защита на националната сигурност, е необходимо управлението при кризи да бъде поставено на здрави нормативни основи. Ето защо закононото регламентиране на това управление е първостепенно условие за защита на националната сигурност. Това е посочено както в приетата през 2011 г. Стратегия за национална сигурност, така и в актуализираната Стратегия за национална сигурност, обн. ДВ. бр. 26/2018 г., където необходимостта от такъв закон е поставена редом с нуждата от Закон за национална сигурност. Какво друго е необходимо за ефективно управление при кризи, засягащи националната сигурност?

На първо място управлението при кризи се нуждае от ясен понятиен апарат, от единност на концептуалните подходи за осъществяване на тази дейност и точно определени цели пред това управление. При сложните кризисни ситуации, в които

може да изпадне обществото и държавата, това е още по-необходимо, защото във всички случаи крайната цел на това управление е минимизиране на общественото-опасните последици от кризите. Ето защо целият управленски процес от предотвратяването, през овладяването до преодоляването на последиците от кризите трябва да се осъществява по ясни правила, с общоприети цели и при взаимодействие, почиращо на пълно разбирателство между участващите в него. Точният понятиен апарат предопределя правилното възприемане на задачите и тяхното успешно решаване без съществени различия или противопоставяне при планирането, организирането и осъществяването на дейностите.

На следващо място управлението при кризи се нуждае от стройна система с ясно определени елементи, с точно регламентирани отговорности и взаимни връзки. Задачите на участващите в кризисното управление често са свързани с дейности, налагащи значителни ограничения на правата и свободите на гражданите, както и промени в създадените обичайни обществени отношения. Това важи особено за организмите за управление, които в условия на кризи ще трябва често да вземат и непопулярни мерки, понякога на ръба на закона. Съществуващата в момента организация до голяма степен е свързана с дейността на Единната спасителна система и с реакциите на нейните съставни части при една или друга ситуация. Недостатък при нея е, че не е регламентирана ясно връзката между органите за управление и участващите в самите операции сили, особено взаимодействието им при възникване на сложни кризисни ситуации.

На трето място успехът на кризисното управление в голяма степен зависи от предварителната му подготовка. Създаването на единна система за планиране и подготовка, разработване на методики за оценка на риска във всички области на обществения живот, почиращи на експертни оценки и на прогнозни сценарии, изискват ясна законова регламентация на отговорностите. Всяко ниво от системата трябва да е предварително готово да действа при възникване на криза и да сведе до минимум изненадата от нейните отрицателни въздействия. Това е проблем, без решаването на който е немислимо успешното управление при кризи.

На четвърто, но не на последно по значение място, успешното управление при кризи се нуждае от ефективна система за ранно предупреждение. Непрекъснатото наблюдение на рисковите фактори, денонощната ситуационна осведоменост и постоянната готовност на определени дежурни сили ще позволи своевременно и адекватно реагиране на негативните процеси и в голяма степен ще предопредели успешното управление. Наличието на единна национална система от ситуационни центрове, в които да се носи постоянно дежурство и да се поддържа необходимата информация за рисковете и за готовността за реагиране, ако те прераснат в заплахи, трябва да се създаде със закон, с който както да се възложат задачите на тези центрове, така и да се осигурят ресурсите за тяхното изпълнение.

Може би най-важния въпрос, свързан с успешното управление при кризи, е този с подготовката на всички елементи от системата да реагират адекватно в целия управленски процес. Поради важното им място в процеса това се отнася най-вече до органите за управление. Тяхната подготвеност да планират и организират изпълнението на плановете до голяма степен предопределя успеха на кризисното управление. От друга страна подготовка е необходима и на специализираните структури, които участват в управлението при кризи главно чрез провеждане на различни по характер операции. На трето място подготовка е необходима и на населението, което поема тежестите на възникващите кризи и трябва да знае какво поведение да има

при тяхното въздействие. Това налага приемане на законови разпоредби за организиране на подготовката на всички посочени категории, с което процесът на изграждане на цялостна система за действие при кризи да бъде завършен. В сегашното законодателство този въпрос не е решен и създава сериозни проблеми пред управлението при кризи.

Разбира се, могат да се посочат достатъчно други пътища за повишаване ефективността на управлението при кризи като фактор за защита на националната сигурност. Такива са необходимостта от регламентиране на степените на опасност от възникване на различни по характер кризи и действията, които трябва да се предприемат в случаи на такива. Успешното управление при кризи се нуждае от единни стандартни процедури, единна комуникационно-информационна среда и единни критерии за оценка на готовността и на действията на органите и силите при кризи.

Всички изброени по-горе насоки за усъвършенстване на националната система за управление при кризи са важни предпоставки за нейното утвърждаване като съществен фактор за защита на националната сигурност. Съществуващите реалности и тенденциите за повишаване на риска от природни, технологични, екологични и социални катаклизми категорично поставят изискването за оптимално използване на управленския потенциал и ресурсите на страната за развитие на нейните способности за овладяване на различни по характер кризисни ситуации. Анализът на състоянието на тази дейност към момента показва, че за целта е необходимо да се предприемат преди всичко правно-нормативни мерки за оптимизиране на системата за реагиране в целия спектър от възможни кризи, която да отговаря на изискванията на съвременните предизвикателства и да бъде в съответствие със системите на другите страни, членки на ЕС и НАТО. Важно е тази система да не се изгражда самоцелно, а да бъде подсистема на системата за защита на националната сигурност и да работи в интерес на сигурността на страната.

Литература:

1. Закон за управление при кризи. ДВ, бр.19/1 март 2005 г., отм. ДВ, бр. 35/12 май 2009 г.
2. Гоцев, Г., Управление при кризи, изд. „Авангард Прима“, С., 2021.